

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА АДМІНІСТРАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 351:342.9:314.15(477)

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2025.37.07>

ЗАХИСТ ПРАВ ГРОМАДЯН У ДЕЯКИХ АСПЕКТАХ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ТА ЗАКОРДОНОМ

Галуцько Віра Миколаївна,
orcid.org/0000-0002-0563-0576
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративної
діяльності поліції
(Одеський державний університет
внутрішніх справ, м. Одеса, Україна)

У статті здійснено аналіз захисту прав громадян у деяких аспектах міграційної політики України та закордоном. Проблематика міграційної політики України, особливо в контексті повномасштабної збройної агресії, набула критичної актуальності, оскільки вимушене переміщення значної частини населення за кордон спричинило масштабні виклики як для внутрішньої політики держави, так і для міжнародного співробітництва. Враховуючи значну кількість громадян, які залишили країну, ключовим завданням уряду стало розроблення ефективних механізмів їхньої підтримки, документування та створення умов для повернення. З огляду на це, прийняття Стратегії державної міграційної політики до 2025 року та відповідних нормативних актів покликане врегулювати ці питання. Однак на практиці реалізація міграційної політики стикається з низкою правових, адміністративних і соціально-економічних перешкод, що потребують комплексного аналізу. У цьому контексті особливу увагу слід приділити заходам, спрямованим на захист прав громадян, які перебувають за кордоном, можливості отримання ними документів, що посвідчують особу, а також впливу змін у законодавстві щодо мобілізації на їхні права та свободи.

Зроблено висновок, що для ефективного вирішення зазначеної проблематики необхідно застосовувати комплексний підхід. Передусім слід розглянути можливість спрощення процедури отримання паспортних документів для громадян, які перебувають за кордоном, зокрема шляхом розширення повноважень дипломатичних установ та створення механізмів дистанційного оформлення. Доцільним є впровадження спеціальних правових режимів, які дозволять контролювати питання мобілізації без створення умов для масового набуття іноземного громадянства українцями. Важливим аспектом є розроблення механізмів державного стимулювання повернення

громадян, зокрема через економічні та соціальні гарантії, які сприятимуть їхній реінтеграції в українське суспільство. Вирішення цих питань потребує комплексної взаємодії між органами державної влади, міжнародними партнерами та українськими громадами за кордоном.

Ключові слова: міграція, міграційна політика, дотримання прав та свобод громадян, надання адміністративних послуг, адміністрування, державна влада.

PROTECTION OF CITIZENS' RIGHTS IN SOME ASPECTS OF THE MIGRATION POLICY OF UKRAINE AND ABROAD

Halunko Vira Mykolaivna,
orcid.org/0000-0002-0563-0576
Doctor of Juridical Sciences, Professor,
Professor at the Department
of Police Administration
(Odessa State University of Internal
Affairs, Odesa, Ukraine)

The article analyzes the protection of citizens' rights in some aspects of migration policy in Ukraine and abroad. The issue of Ukraine's migration policy, especially in the context of full-scale armed aggression, has become critically urgent, as the forced displacement of a significant part of the population abroad has caused large-scale challenges for both the state's domestic policy and international cooperation. Given the significant number of citizens who have left the country, the key task of the government has become the development of effective mechanisms for their support, documentation, and creation of conditions for return. In this regard, the adoption of the State Migration Policy Strategy until 2025 and relevant regulatory acts is designed to resolve these issues. However, in practice, the implementation of migration policy faces a number of legal, administrative, and socio-economic obstacles that require a comprehensive analysis. In this context, special attention should be paid to measures aimed at protecting the rights of citizens abroad, their ability to obtain identity documents, as well as the impact of changes in legislation on mobilization on their rights and freedoms.

It was concluded that in order to effectively address the above-mentioned issues, it is necessary to apply a comprehensive approach. First of all, it is necessary to consider the possibility of simplifying the procedure for obtaining passport documents for citizens abroad, in particular by expanding the powers of diplomatic institutions and creating mechanisms for remote processing. It is advisable to introduce special legal regimes that will allow for control over mobilization issues without creating conditions for the mass acquisition of foreign citizenship by Ukrainians. An important aspect is the development of mechanisms for state incentives for the return of citizens, in particular through economic and social guarantees that will facilitate their reintegration into Ukrainian society. Resolving these issues requires comprehensive interaction between government authorities, international partners, and Ukrainian communities abroad.

Key words: migration, migration policy, respect for the rights and freedoms of citizens, provision of administrative services, administration, state power.

Актуальність теми. Проблематика міграційної політики України, особливо в контексті повномасштабної збройної агресії, набула критичної актуальності, оскільки вимушене переміщення значної частини населення за кордон спричинило масштабні виклики як для внутрішньої політики держави, так і для міжнародного

співробітництва. Враховуючи значну кількість громадян, які залишили країну, ключовим завданням уряду стало розроблення ефективних механізмів їхньої підтримки, документування та створення умов для повернення. З огляду на це, прийняття Стратегії державної міграційної політики до 2025 року та відповідних нормативних актів покликане врегулювати ці питання. Однак на практиці реалізація міграційної політики стикається з низкою правових, адміністративних і соціально-економічних перешкод, що потребують комплексного аналізу. У цьому контексті особливу увагу слід приділити заходам, спрямованим на захист прав громадян, які перебувають за кордоном, можливості отримання ними документів, що посвідчують особу, а також впливу змін у законодавстві щодо мобілізації на їхні права та свободи.

Аналіз останніх наукових досліджень захисту прав громадян у деяких аспектах міграційної політики України та закордоном досліджували українські науковці, зокрема О. Бандурка, Н. Бортник, В. Галунько, В. Гаращук, І. Голосніченко, О. Євтушенко, С. Костянтінов, І. Курило, Г. Марковська, В. Олефір та інші. та інші.

Мета дослідження. Метою нашого наукового дослідження є аналіз захисту прав громадян у деяких аспектах міграційної політики України та закордоном.

Виклад основного матеріалу. Після початку повномасштабної агресії значна частина населення України була змушена залишити територію держави в пошуках безпечного місця для проживання або опинилася в ситуації примусової депортації. За різними оцінками, кількість таких осіб сягає від шести до восьми мільйонів. Основну частину цих вимушених переселенців складають жінки репродуктивного віку та діти, що, серед іншого, безпосередньо впливає на демографічну ситуацію в країні. Як зазначає Маріанна Онуфрік у 2023 році зафіксовано суттєве зниження рівня народжуваності, яка скоротилася на третину порівняно з 2021 роком. Водночас медична статистика демонструє тривожну тенденцію до збільшення випадків передчасних пологів. Такий негативний фактор нерідко має довготривалі наслідки, оскільки народжені передчасно діти часто стикаються з проблемами у фізичному розвитку та потребують спеціалізованої медичної допомоги [1]. Поряд із цим Уряд продовжує впроваджувати заходи, спрямовані на підтримку своїх громадян, які опинилися за кордоном, та створення умов для їхнього повернення. Так, відповідно до інформації, озвученої представником уряду у парламенті Тарасом Мельничуком, відбулося коригування бюджетних призначень, що спочатку передбачалися Міністерству економіки на 2025 рік у межах загального фонду державного бюджету. Зокрема, фінансування у розмірі 150 мільйонів 28,7 тисяч гривень, яке було закладене в бюджетній програмі щодо реалізації заходів, спрямованих на підтримку українців за кордоном і сприяння їхньому поверненню, передано на потреби Міністерства національної єдності України. Відтак, ця сума буде використана в межах нової бюджетної програми, спрямованої на посилення зв'язків з українською діаспорою та створення механізмів інтеграції громадян, які прагнуть повернутися до України [2; 3].

У межах державної політики, спрямованої на зменшення негативних наслідків демографічної кризи та повернення українців, які опинилися за кордоном, Міністерство національної єдності України зосередило свої зусилля на реалізації комплексних заходів, спрямованих на забезпечення належної міграційної політики. Одним із ключових напрямів такої діяльності є виконання положень, передбачених урядовим розпорядженням № 482-р, що затверджує Стратегію державної міграційної політики України до 2025 року. Цей нормативний акт передбачає впровадження конкретного плану заходів на 2024–2025 роки, спрямованих на вирішення питань, пов'язаних із міграцією, адаптацією громадян, які повертаються до України, а також забезпеченням їхніх правових та соціальних гарантій. Одним із позитивних аспектів реалізації цієї

стратегії є можливість спрощення процедури документування осіб, зокрема оформлення паспортних документів та підтвердження громадянства України через запровадження сучасних систем ідентифікації для громадян України, іноземців та осіб без громадянства. Однак через правовий режим воєнного стану, який триває в Україні, багато громадян, що перебувають за кордоном, стикаються з труднощами в реалізації свого права на оформлення паспорта для виїзду за кордон. Це стосується як можливості звернення до дипломатичних представництв України в інших країнах, так і до відокремлених підрозділів Державного підприємства «Документ», які розміщені за межами території України [4].

Ситуація ускладнилася після того, як Міністерство закордонних справ України 23 квітня 2024 року ухвалило рішення, що фактично обмежує доступ до відповідних консульських послуг для певної категорії громадян. На засіданні Кабінету Міністрів було прийнято постанову № 443, яка вносить зміни до пункту 11 Порядку реалізації експериментального проєкту щодо оформлення документів громадянам України, які перебувають за кордоном. Відповідно до цих змін було тимчасово припинено надання паспортних послуг особам чоловічої статі, які підпадають під вікові критерії, встановлені законодавством про мобілізацію. Міністерство закордонних справ пояснило необхідність цього рішення тим, що діяльність консульських установ регламентується значною кількістю підзаконних актів, які після ухвалення Верховною Радою України нового законопроєкту про мобілізацію потребують змін і адаптації до актуальних правових реалій. У зв'язку з цим, оформлення паспортних документів за кордоном для осіб, які підпадають під мобілізаційні вимоги, наразі фактично призупинене до моменту приведення нормативно-правової бази у відповідність із новими законодавчими нормами [5; 6].

На думку Василя Аровича, ухвалені рішення, спрямовані на обмеження доступу громадян України до консульських послуг, мають вкрай негативні наслідки, оскільки створюють передумови для поступової інтеграції українців у правове поле інших держав, зокрема набуття ними іноземного громадянства. Серед країн, що найбільш активно реагують на ситуацію, яка склалася, Німеччина запровадила нові правила, які суттєво полегшують процедуру легалізації для українських громадян, що перебувають на її території. Зокрема, урядом ФРН передбачено можливість отримання посвідки на проживання навіть за умови, якщо паспорт громадянина України є недійсним через закінчення строку його дії. Окрім того, для осіб, які потребують здійснення поїздок за межі Німеччини, передбачено видачу спеціального проїзного документа, що дозволяє їм пересуватися без необхідності поновлення українського закордонного паспорта. Такий підхід свідчить про прагнення німецької влади забезпечити правову визначеність для громадян України, які опинилися в умовах правової невизначеності через обмеження, запроваджені українською державою, що, своєю чергою, може сприяти довгостроковій інтеграції цих осіб у німецьке суспільство та потенційному отриманню ними статусу постійних резидентів або навіть громадянства ФРН у майбутньому [7; 8].

Таким, чином обмеження можливості оформлення закордонних паспортів для українців мобілізаційного віку, які перебувають за кордоном, спричинило низку негативних наслідків. Передусім це ускладнило правовий статус громадян, обмежуючи їхні можливості щодо легального перебування в країнах Європейського Союзу та інших державах. Відсутність чинного паспорта позбавляє осіб доступу до низки адміністративних і соціальних послуг, що може призвести до вимушеного оформлення документів інших держав, сприяючи інтеграції в іноземне суспільство та, як наслідок, асиміляції й втраті зв'язку з Україною. Водночас позитивною тенденцією

є активізація державної політики, спрямованої на створення умов для повернення громадян, які перебувають за кордоном. Фінансування програм підтримки українців, розробка стратегій їхньої реінтеграції та адаптації в умовах воєнного стану є важливими кроками, що сприяють відновленню демографічного потенціалу держави та забезпеченню її економічної стабільності.

Отже, для ефективного вирішення зазначеної проблематики необхідно застосовувати комплексний підхід. Передусім слід розглянути можливість спрощення процедури отримання паспортних документів для громадян, які перебувають за кордоном, зокрема шляхом розширення повноважень дипломатичних установ та створення механізмів дистанційного оформлення. Доцільним є впровадження спеціальних правових режимів, які дозволять контролювати питання мобілізації без створення умов для масового набуття іноземного громадянства українцями. Важливим аспектом є розроблення механізмів державного стимулювання повернення громадян, зокрема через економічні та соціальні гарантії, які сприятимуть їхній реінтеграції в українське суспільство. Вирішення цих питань потребує комплексної взаємодії між органами державної влади, міжнародними партнерами та українськими громадами за кордоном.

Список використаних джерел:

1. U.S. Security Cooperation with Ukraine. URL.<https://rubryka.com/blog/migration-policy-of-ukraine/>
2. Тарас Мельничук. Сторінка у телеграм. Схвалено Стратегію розвитку фонду захисних споруд цивільного захисту на період до 2034 року та затверджено операційний план заходів з її реалізації в 2025-2027 роках. URL.<https://t.me/tmelnychuk/5710>
3. Уряд виділив 150 млн гривень на повернення українців з-за кордону. Новини суспільне. URL.<https://suspilne.media/962711-urad-vidiliv-150-mln-griven-na-povernenna-ukrainciv-z-za-kordonu/>
4. Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 р. № 482-р. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80#Text>
5. Про внесення змін до пункту 11 Порядку реалізації експериментального проекту щодо оформлення паспорта громадянина України та паспорта громадянина України для виїзду за кордон громадянам України, які перебувають за межами України, оформлення, обміну іноземцям та особам без громадянства, які постійно проживають в Україні, посвідки на постійне проживання під час їх перебування за межами України. Постанова Кабінету Міністрів від 23 квітня 2024 р. № 443. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/443-2024-%D0%BF#Text>
6. Кабмін Чоловіки за кордоном не зможуть отримати паспорти. URL. <https://www.dw.com/uk/kabmin-coloviki-za-kordonom-ne-zmozut-otrimati-pasporti/a-68913551>
7. Наблизило до отримання німецького громадянства»: реакції українців у Німеччині на обмеження консульських послуг. URL. <https://www.radiosvoboda.org/a/ty-iak-pasport-nimechchyna-choloviky-ukraintsi/32922078.html>
8. Ukrajinci riešia, čo s mužmi v zahraničí. Ak chcú platný pas, po novom si poň musia prísť domov. URL. <https://dennikn.sk/3967560/ukrajinci-pre-vojnu-riesia-co-s-muzmi-v-zahranici-ak-chcu-platny-pas-po-novom-si-pon-musia-prist-domov/>

Дата надходження статті до редакції: 08.06.2025

Дата затвердження статті до друку: 26.06.2025

Дата публікації статті: 03.10.2025